

RENOVACIÓ PEDAGÒGICA I CIÈNCIES SOCIALS

1.- Les Ciències Socials en la nostra manera de fer l'escola.

Ens sembla interessant començar aquesta ponència amb una definició del valor educatiu de les Ciències Socials que podem trobar, sense gaires variants, en diferents llibres i articles que tracten del tema.

(Tots estarem gairebé d'acord a dir que el paper fonamental de les Ciències Socials a l'escola és d'ajudar a conèixer la realitat natural i social, saber-la interpretar i capacitar l'alumne perquè hi pugui actuar.

Aquest plantejament, encara que molt genèric, ha suposat i suposa, per a la nostra escola, una selecció i renovació de continguts i un canvi metodològic bàsic que es fonamenta en la participació de l'alumne en el seu propi aprenentatge, en l'adquisició d'unes tècniques de treball i en la creació d'hàbits i actituds que el capacitin per ser membre actiu d'una societat democràtica, solidària i pluralista.

-Què entenem per selecció de continguts?

La selecció i renovació de continguts passaria per dos eixos, un seria la seva adequació a les possibilitats intel·lectuals i de comprensió dels nois a qui van dirigits i l'altre el seu arrelament al medi, que implica un coneixement de l'entorn i suposa, a més, prendre el medi com a punt de partida constant. El fet de prendre el medi com a punt de partida creiem que és avalat, en primer lloc, per raons psicopedagògiques i metodològiques, ja que aquest plantejament vol dir anar del que es coneix a allò que ens és desconegut, del concret a l'abstracte, del present al passat, i ens permet donar punts de referència que ajuden a l'aprenentatge d'aquesta ciència. En segon lloc, també és avalat per la necessitat que té tot ésser humà de conèixer i estimar el seu país i pel paper important que l'escola ha de tenir a fer ciutadans d'una terra, d'una cultura i, en definitiva, d'un país.

Al costat i molt a prop de l'estudi del propi medi, caldria posar-hi el que s'entén per estudi del món. Nosaltres entenem que el medi és un vehicle important i un punt de partida imprescindible per fer un estudi comparatiu entre les diferents realitats geogràfiques, socioculturals, econòmiques i polítiques i donar un primer pas cap a la comprensió de la problemàtica internacional, i, utilitzant la mateixa forma expressiva de fa una estona, podríem dir "donar un primer pas cap a fer ciutadans del món".

-Què entenem per canvi metodològic?

Acceptem que el fet de partir del medi està en la mateixa arrel del canvi metodològic i centrem-nos en aquells aspectes didàctics que determinen una manera de fer mestre i de fer escola.

Abans hem fet esment del que podríem suposar que són els pilars bàsics d'aquest canvi: participació de l'alumne, adquisició de tècniques i creació d'hàbits i actituds.

Perquè això sigui possible és imprescindible basar-nos en la descoberta constant, en la petita investigació i en el treball de camp, de manera que el noi vagi elaborant el propi contingut i sigui conscient del seu aprenentatge. És fonamental donar un paper prioritari al raonament, a la reflexió, a l'anàlisi, a la síntesi... i a totes aquelles operacions mentals que forcen el seu desenvolupament intel·lectual i eduquen la seva capacitat de rigor i de crítica, defugint en tot moment l'activitat per l'activitat, ja que entenem que la pedagogia activa ho és en funció del que suposa d'activitat mental i no només d'activitat motriu.

Dins de l'apartat metodològic -i, evidentment, didàctic- voldríem fer esment de l'adquisició d'aquelles tècniques bàsiques per a l'estudi de les Ciències Socials, que no citarem perquè són sobradament conegudes, i a la creació d'hàbits i actituds. Pensem que no cal que ens hi estenguem gaire donat que ja va implícit en tot el plantejament, però voldríem destacar la necessitat de programar-ho i planificar-ho de manera que quedi inclòs en la manera global de fer escola i que en cap cas no pugui quedar marginat o, senzillament, oblidat. I amb aquesta última reflexió voldríem aterrar i passar dels plantejaments més o menys generals a la pràctica quotidiana.

-Concretem-ho a l'escola.

A l'hora de concretar no voldríem caure en el parany de fer un memorial de greuges sobre els molts inconvenients que ens hem trobat i ens trobem per renovar les Ciències Socials i que fonamentalment procedeixen de la mateixa administració: programes centralitzats, uniformitzats, sobrecarregats i sense orientacions didàctiques clarificadores. Tots aquests greuges els podríem fer extensius a la majoria de llibres de text, que han estat els que realment han guiat i orientat l'enfocament de les Ciències Socials del nostre país i que, evidentment, els aprovava la mateixa administració.

Per tant, deixem de banda els inconvenients i centrem-nos en les realitats que tenim avui a les nostres escoles que estan en la línia de la Renovació Pedagògica.

Un dels aspectes fonamentals ha estat el canvi de mentalitat dels mestres pel que fa al seu paper en el procés d'aprenentatge de l'alumne. El mestre ha deixat de ser l'orador i el relator per passar a ser l'orientador, el motivador i el consultor. Deixa de ser el protagonisme de l'ensenyament per donar pas al noi com a protagonista del seu aprenentatge. Això implica que el mestre ha de ser molt més receptiu a les necessitats i possibilitats que els nois tinguin i ha d'estar alerta a les dificultats que vagin sorgint per oferir tota l'ajuda que calgui i que faci falta.

Paper del mestre

Un segon aspecte se centra en la renovació dels programes, que contempla la selecció de continguts citada anteriorment i l'aplicació d'una metodologia activa i renovadora. Això ha suposat una reducció important dels temes a treballar, de manera que hi hagi temps suficient perquè els nois puguin realitzar un treball de recerca, raonament i reflexió i vagin aprenent cada una de les tècniques pròpies de les Ciències Socials i perquè es puguin introduir propostes de treball que reforcin el sentit de la responsabilitat, de la col.laboració, del sentit crític, del gust pel treball ben fet, del respecte a l'altre, etc.

També ha suposat un canvi real del contingut, ja que, si prenem el medi com a punt de partida, aquest hi és sempre present, variant la intensitat en funció de l'edat dels nois. Voldríem centrar-nos, només a tall d'exemple i per situar-nos una mica més, en el que suposa aquest enfocament per a l'estudi de la història en el cicle superior, ja que, som conscients de la complexitat i conflictivitat del tema a l'hora de renovar continguts i metodologia.

Independentment que es faci un tractament sincrònic o diacrònic de la història, la nostra proposta de treball es basaria en els quatre apartats que s'exposen a continuació i que se centrarien o partirien de les restes històriques del propi territori:

- Ha i medi
- a) El tipus d'hàbitat i la seva distribució en l'espai. És a dir, saber contestar a la pregunta: on vivien?
 - b) Els aspectes demogràfics, que respondrien a: quants eren?
 - c) Els mitjans de subsistència tant pel que fa als recursos econòmics com al desenvolupament tècnic. La qüestió a respondre seria: de què vivien?
 - d) Les condicions de treball i les formes de vida, on s'inclourien els aspectes culturals i organitzatius. La pregunta plantejada seria: com vivien?

Com ja heu pogut endevinar, aquest plantejament obliga a tenir el medi com a punt de partida, ja que les restes històriques es trobaran en un medi abastable al noi, i aquesta condició de proximitat és indispensable si pretenem, com hem dit diverses vegades, adequar-nos a les possibilitats de comprensió i de treball dels nois d'aquestes edats.

2.- Evolució del tema a "Rosa Sensat".

Creiem que l'article "Les Ciències Socials a l'Escola", elaborat per la mateixa ponent, que apareix al número de Perspectiva del mes d'octubre i que adjuntem a la ponència com a document bàsic d'aquest apartat, recull, encara que de manera resumida, els documents fonamentals sobre els quals ens basem i cita les grans etapes de l'evolució d'aquesta àrea dintre de l'Associació de Mestres "Rosa Sensat". Voldríem, però, fer es-

ment de les preocupacions i desitjos de la Institució al llarg d'aquests anys. La renovació de les Ciències Socials ha estat des de sempre una de les inquietuds fonamentals de "Rosa Sensat", ja que es veié la importància d'aquest tema per a la formació integral de l'individu, a la vegada que es constataren les greus deficiències que presentaven els plantejaments oficials o oficialistes.

Resumint les diferents activitats que s'han desenvolupat en aquest camp, és important ressaltar que ja en el curs 1968-69 es crea una comissió de treball en la qual participen especialistes de les diferents disciplines que integren les Ciències Socials, i que en el curs 1970-71 es forma el primer grup de treball de mestres preocupats per la didàctica d'aquesta àrea, grup que, amb els corresponents alts i baixos, ha tingut continuïtat fins a l'actualitat.

Per tant, una de les activitats fonamentals ha estat l'existència dels grups de treball d'hivern així com els cursos de l'Escola d'Estiu. De l'activitat d'aquests grups n'han sorgit unes quantes publicacions que recullen el treball elaborat i que reflecteixen la inquietud de la Institució per difondre la feina feta.

Un altre bloc d'actuacions estaria centrat en l'anàlisi de les programacions oficials o propostes programàtiques sorgides de l'administració educativa i en propostes alternatives que s'han realitzat en diverses ocasions tant pel que fa a la preparació o reciclatge dels mestres en aquest camp com en l'elaboració de programacions concretes.

Una inquietud que ha estat sempre present en la manera d'entendre l'ensenyament o l'aprenentatge de les Ciències Socials -i amb això encetem les perspectives de futur- és la necessitat de poder experimentar i sistematitzar aquells aspectes que ens han semblat fonamentals i que no teníem prou presents en els nostres programes, com poden ser l'educació cívica i l'educació per la pau. Sobre el primer tema també hi ha una publicació i pel que fa al segon, se n'ha fet un article a *Perspectiva Escolar*.

3.- Perspectives de futur

Volem plantejar les perspectives de futur a dos nivells. El primer seria l'extern a la Institució i el segon el que fa referència a les nostres angoixes, neguits, interessos i possibilitats.

En el marc d'un Congrés de Moviments de Renovació Pedagògica sembla evident pensar que els condicionaments externs, provinents sobretot dels poders públics que fins ara han dificultat la introducció relaxada i l'acceptació sense temences de la renovació metodològica i de continguts de les Ciències Socials, estan destinats a desaparèixer i que la nostra tasca ens resultarà més lleugera, gratificant i engrescadora.

Pensem que caldria encaminar-se cap a la reestructuració dels cicles educatius i especialment a unificar, o almenys coordinar, el període que avui està comprès entre 7è d'EGB i el 2n curs d'Ensenyament Mitjà (BUP, FP), considerat ja com a cicle obligatori. Això permetria fer un plantejament global de les programacions i tendir a programes més racionals i menys repetitius. D'altra banda, desitgem i esperem que les orientacions programàtiques que dicti el M.E.C. estiguin fonamentades en aspectes bàsics, ressaltant els de caire metodològic i didàctic, i que permetin la concreció del temari a cada Comunitat Autònoma i que aquesta permeti a la vegada la corresponent adequació a la realitat de cada Comunitat Educativa.

Pel que fa a les perspectives de futur a nivell intern, les podríem concretar en:

- a) Continuar el treball de difusió i de convenciment a tantes escoles i mestres com sigui possible. Això es concreta en grups de treball, seminaris, conferències, assessoraments, publicacions... entesos dins del marc de la formació permanent dels mestres.
- b) Enllaçant amb l'últim paràgraf de l'apartat 2, pensem que temes tan importants com els citats en aquell apartat s'han d'anar treballant i aprofundint integrats en les programacions habituals d'aquesta àrea.
- c) Finalment, i sense que hi puguem posar cap terme, ens interessaria avaluar de manera tan àmplia i rigorosa com sigui possible la validesa de la nostra proposta, d'acord amb els objectius genèrics plantejats, si és prou significativa per aconseguir que el noi entengui el món que l'envolta i que arribi a actuar amb coneixement de causa, i si s'adequa realment a la mentalitat i als interessos de l'alumne.

Podríem dir que la pràctica i l'experiència diària ens ha confirmat a nivell intuïtiu la validesa del plantejament, però pensem que caldria aprofundir-hi i ja seria hora de demostrar científicament tot allò que anem afirmant i de què estem força o molt convençuts. Una investigació seriosa sobre el tema segurament ens obriria dubtes importants que ens obligarien a completar, matisar i ajustar tant les programacions com la metodologia.

Som conscients de la dificultat que això comporta i segurament seria una tasca a realitzar amb altres institucions interessades i amb la col·laboració de tècnics en el camp de la investigació didàctica.

Pensem que aquesta aspiració, encara que difícil, no és pas una utopia, donat que ja hi ha professionals que han encetat el tema i que diverses publicacions, tant del país com estrangeres poden ajudar-nos a tirar endavant.

Montserrat Casas i Vilalta,
del grup de Ciències Socials "Rosa Sensat"

LES CIÈNCIES SOCIALS A L'ESCOLA

per MONTSERRAT CASAS i VILALTA
amb la col.laboració de JOAN PAGES i BLANCH

Ens agradaria que aquest article fos una contribució més a la història i evolució del tractament de les Ciències Socials a l'Escola, des de la perspectiva de la renovació pedagògica a Catalunya en els darrers quinze o vint anys.

Analitzarem només les aportacions que s'hi han fet des de la Institució Rosa Sensat al llarg de tot aquest temps, tant a través dels cursos o d'altres activitats d'hivern, com a través de les diferents Escoles d'Estiu. Si l'element de l'anàlisi són les activitats proposades i realitzades des d'aquesta institució és perquè pensem que ha estat una protagonista important de la renovació pedagògica del nostre país i que d'alguna forma o altra ens és útil per fer el seguiment de quines han estat les inquietuds i els plantejaments per millorar l'àrea que ens ocupa. Amb aquesta limitació només pretenem agilitzar l'anàlisi i en cap moment és la nostra intenció excloure de la renovació de les Ciències Socials cap institució o persona que hagi treballat en aquesta línia.

Abans d'entrar en matèria encara voldriem fer una altra precisió. Ens agradaria que us prenguéssiu aquestes ratlles com l'aportació d'uns mestres que hem treballat en el tema i que no és el nostre objectiu, en aquest moment, valorar la feina feta, ni entrar en el terreny de la investigació didàctico-pedagògica, ni fer una anàlisi detallada dels elements marxistes que es puguin trobar en l'enfoc renovador de les Ciències Socials, malgrat que aquest número de la revista estigui dedicat al marxisme.

Revisant els arxius de Rosa Sensat, el primer material que es troba és la referència a una col.laboració d'Enric Lluch al curs de tardor del 1967-68 i a la conferència que el mateix professor pronuncià a l'Escola d'Estiu del 1968, resumida per Lluís Simon, en la qual s'esbossa un estat de la situació i es planteja la necessitat d'introduir les Ciències Socials a l'Escola. Atesa la importància que creiem que va tenir, en recollim els aspectes més significatius, ja que són els que després s'han anat repetint al llarg dels anys i que sense cap dubte van posar l'agulló per renovar l'enfoc d'aquesta matèria a l'Escola Primària.

«... Apologia pedagògica de les ciències socials

«Cal que les ciències socials entrin a l'escola.

«D'aquesta introducció a l'escola, en treuríem:

- a) Enriquiment de la història i de la geografia tradicionals.
- b) Possibilitat de comprensió del món contemporani.
- c) Capacitació dels nois i noies per poder participar en els processos de govern o de canvi.
- d) Desenvolupament del sentit crític.

«Tot això s'hauria de fer gradualment...
... Hi ha dues dificultats per a tirar-ho endavant:

1. Hi ha una tendència, diguem-ne secular, a no introduir matèries noves a l'escola.
2. La resistència d'alguns pares o d'alguns inspectors per por a l'adoctrinament. Cal potser evitar que tinguin raó? Cal evidentment no cedir davant la por a "la funesta mania de pensar".

Introducció de les ciències socials a l'escola

«... Es poden fer bastantes coses:

1. Reformar la manera d'ensenyar la història en el sentit que dèiem més amunt i fer-la arribar als temps actuals; Introduir el comentari de l'actualitat nacional i internacional.
2. Carregar els aspectes socio-culturals a les lliçons de geografia.
3. Encarregar les lliçons de formació política dels programes oficials a persones competents...
4. A l'ensenyament primari, dins del programa oficial de les "Unidades Didácticas", es troben proposades qüestions com: la família, la comunitat... que poden ésser incloses dins un programa de ciències socials...»

Des de l'estiu del 1968 fins al del 1970 es treballà al voltant d'aquesta temàtica organitzant cursos i seminaris sobre iniciació a la política, a la sociologia, a l'economia, sobre la nova orientació de la geografia i de la història i sobre quins haurien de ser els conceptes fonamentals de les ciències socials, sense que es pugui dir que aquest nou enfoc arribés de forma gaire directa a la pràctica escolar, més enllà d'algunes experiències molt puntuals.

Preocupació prioritària per renovar el contingut ideològic

Serà a partir del curs 1971-72 que es començà a definir per on haurien d'anar les programacions, com caldria modificar-les, quins conceptes caldria introduir i com tot això encaixava amb les «Nuevas Orientaciones» que es publicaren per posar en marxa la Nova Llei d'Educació i que per primera vegada hi havia una àrea que portava el títol de «Ciències Socials».

Es podria dir que és en aquest moment que la inquietud i l'interès de molts mestres convergeix i es concreta en la creació de grups de treball que tant a l'hivern com a les Escoles d'Estiu, amb l'assessorament d'especialistes, treballen en aquesta línia i van preparant i experimentant temes concrets a les escoles respectives, tant a la Primera Etapa com a la Segona Etapa d'EGB. Repassant les activitats programades des de Rosa Sensat i recordant les vivències personals en aquest camp, creiem que es pot afirmar sense gaire por a equivocar-nos que un dels interessos més comuns i una de les preocupacions constants de tots aquests primers anys fou com introduir l'enfoc marxista de les ciències socials a l'escola. Només cal recordar que un dels llibres més llegits va ser el de Marta Harnecker, *Los conceptos fundamentales del materialismo histórico*, llibre que més endavant va ser abandonat per considerar-lo excessivament esquemàtic i dogmàtic.

Recollim el contingut del curs donat a l'Escola d'Estiu del 1972 sobre les ciències socials a la Primera Etapa d'EGB que il·lustra força bé el que anem dient.

•Núm. 308. Ciències Socials a 1a. Etapa:
El treball

•Objecte del curs. Es donarà un conjunt de conceptes teòrics de les ciències socials imprescindibles per a poder comprendre i fer treballar a classe els temes que en el programa oficial d'EGB estan situats a tercer nivell, relatius al treball i a l'intercanvi.

•Es pretén analitzar i discutir totes les fitxes publicades fins al moment sobre aquests temes per les distintes editorials. Prescindint de la programació estricta dels nivells, treballar conjuntament quins conceptes i amb quins treballs poden anar-se introduint a classe a través dels 5 primers nivells d'EGB.

1. La producció. El procés del treball i els seus elements. La divisió tècnica del treball i la divisió de la producció social.
2. Les relacions de producció. Relacions tècniques i relacions socials de producció. Les relacions de producció en diferents societats històriques típiques.
3. Les forces productives. El creixement i la socialització de les forces productives.

4. L'estructura econòmica de la societat. Les relacions de producció i les relacions de distribució, de consum i d'intercanvi.
5. Les classes socials. Diferenciació entre classes socials i estrats socials. Les classes socials, el poder i la ideologia.

Fabrici Caivano, Mt. Casas,
Rosa Gras i Josep M. Masjuan»

Aquest curs no era pas l'únic que es feia d'aquestes característiques, sinó que juntament amb aquest, considerat de didàctica, es continuaren fent els que se'n deien de continguts, dirigits a la formació més general dels mestres, com eren els de sociologia, política, economia, història i geografia, a més dels didàctics com el que posem a continuació, triat de l'Escola d'Estiu del 1973.

•Núm. 441. Didàctica de la geografia
a 2a. Etapa

1. La formació i la destrucció del relleu. Grans trets del relleu del món.
2. La circulació general de l'aire. Interpretació del mapa del temps.
3. Les zones climàtiques de la terra. Relació entre clima, vegetació i fauna. Possibilitats agrícoles i ramaderes.
4. El mar. Corrents marines i mareas. La pesca i els seus problemes. Grans àrees de pesca del món.
5. L'agricultura i la ramaderia. Tipus i problemes que presenten.
6. Relació ciutat-camp; l'emigració rural.
7. La ciutat; estructura. Les grans ciutats del món.
8. La indústria. La localització industrial. Les grans zones industrials del món.
9. La població mundial. Creixement. Problemes de la sobrepoblació.
10. Països rics i països pobres. Països subdesenvolupats.
11. Països capitalistes i països socialistes.

Responsable: Pilar Benejam»

Tota aquesta inquietud es concretà des de Rosa Sensat, al curs 1973-74, en una proposta de programació per a la Primera Etapa d'EGB, en què s'hi recolliren els conceptes fonamentals per al mestre i unes propostes didàctiques sobre els següents temes: la població, l'activitat i les institucions econòmiques, processos d'estratificació i classes socials, el poder i les institucions polítiques, grups i institucions de parentiu, l'escola, pobles i ciutats: procés d'urbanització, les nacionalitats.

Aquesta programació es treballà en cursos d'hivern i d'estiu, s'experimentà en algunes escoles i es publicà en la mateixa institució a l'estiu del 1976 i l'any 1979 en sortí un llibre en la col·lecció «Didàctiques de Rosa Sensat - Edicions 62». Tant en la publicació del 1976 com en la del 1979 ja s'hi va veure un enfoc més realista de les

ciències socials, que podríem concretar en un interès més marcat per l'aplicació didàctica i per l'adequació a les possibilitats d'aprenentatge dels nois d'aquestes edats.

Pel que fa a la Segona Etapa, l'any 1975 es fa un recull ciclostilat del programa que es proposava i del material que s'havia anat elaborant en els cursos anteriors. Analitzant aquest material ens adonem que la preocupació més evident d'aquest grup fou poder oferir una programació renovada dins del mateix enfoc marxista citat anteriorment tant des de les ciències socials en general com des de la història en particular i que en alguns casos sobrepassava les possibilitats que tenien els nois de Segona Etapa per entendre i assimilar tot el que allà es proposava.

Malgrat aquesta limitació s'experimentà en diverses escoles i portà el mateix grup a revisar-ho dins d'una perspectiva més didàctica i més adequada a les possibilitats reals dels nois als quals anava destinat. És a partir d'aquí que nosaltres fixaríem un segon moment o una segona etapa en l'evolució del que han estat les ciències socials a l'escola.

Preocupació més didàctico-pedagògica

Vist amb una certa perspectiva i potser amb una certa deformació, donada la implicació dels autors en el tema, creiem que aquesta nova etapa, l'inici de la qual fixaríem entre el 1975 i el 1976, es podria caracteritzar per la preocupació didàctica, concretada en l'adequació dels continguts i la metodologia a les possibilitats i capacitats dels nois i amb la necessitat d'arrelar les ciències socials a l'entorn i d'utilitzar-lo com a punt de partida, per l'assimilació d'aquells conceptes que es creuen fonamentals en la formació global dels alumnes i en el camp concret de l'àrea que es treballa.

Aquest enfoc queda força recollit, encara que de forma general, en la introducció del llibre publicat a l'any 1981 per Rosa Sensat - Edicions 62, *Les Ciències Socials a la Segona Etapa d'EGB*. També queda reflectit en la introducció del número d'aquesta mateixa revista dedicat a les ciències socials del gener del 1976, on s'afirma: «Les ciències socials com a recerca d'ambient, l'ensenyament de la història fet a partir del propi país, la continuïtat entre la recerca crítica del medi pròxim i la recerca històrico-geogràfica, la història com a mètode d'anàlisi, la geografia com a coneixement de la realitat i de les alternatives de reorganització del territori, etc. són encara no resoltes a nivell escolar».

Fent només una repassada a les Escoles d'Estiu també s'evidencia l'interès per l'aprofundiment didàctic i per oferir als mestres cursos de coneixement del país. Trobem gran quantitat de cursos anomenats de continguts (7 el 1975, 6 el 1976, 15 el 1977, 16 el 1978, 13 el 1979...) sobre ciències socials i la majoria d'ells dedicats al coneixement de Catalunya, a la vegada que s'intentifiquen els cursos de didàctica per nivells que cobreixen els aspectes tant de propostes de programació, com d'adequació al medi. També s'intro-

dueixen en el curs 1981 cursos d'educació cívica, aspecte poc sistematitzat fins aleshores. En les últimes Escoles d'Estiu es treballa a dos nivells, un anomenat d'introducció, en els quals es tracten fonamentalment els conceptes bàsics de les ciències socials amb alguna proposta didàctica i els cursos per iniciats dedicats a l'aprofundiment de programes, tècniques, recursos i actituds. En les Jornades Pedagògiques que es celebraren per preparar l'Escola d'Estiu del 1980, es tornà a recollir aquesta preocupació, d'on n'hem recollit els aspectes més il·lustratius.

«Des del que són les Ciències Socials ens proposarem organitzar cursos que recollissin totes les ciències que les integren: per una banda, geografia física i ecologia, com a ciències més experimentals i segurament relacionades amb les anomenades "Ciències Experimentals" (biologia, física i química); i per altra banda, sociologia, antropologia, economia, demografia, politicologia, geografia humana i història.

pretendríem organitzar els cursos de manera que es valoressin els perquès del que s'està fent, que es busquessin els objectius educatius que hi ha darrera de cada tema i darrera de cada exercici, i que els mestres veiessin la necessitat d'adequar la metodologia a les possibilitats de comprensió dels nois i al seu procés d'aprenentatge. S'ha d'utilitzar aquella o aquelles metodologies que serveixen perquè els nois observin, experimentin, descobreixin, reflexionin, raonin, relacionin, etc.

«Finalment, es plantejà una nova possibilitat que tenia l'Escola d'Estiu. Era la de poder organitzar alguns cursos per a aquells mestres més experimentats i que d'alguna manera o altra busquen, també, un reciclatge per posar-se al dia i aprofundir en la seva matèria, tant pel que fa als continguts com a la metodologia.»

Malgrat que fem la diferenciació en dues etapes de treball segons l'enfoc de l'una i de l'altra, això en cap moment no ha suposat un canvi radical; només vol dir que fins a l'any 1975 es posà l'accent en una renovació ideològica dels continguts i un cop aquesta assegurada s'aprofundi en els aspectes didàctics i metodològics, sense renunciar evidentment a la primera preocupació o al primer objectiu. Cal aclarir que els ritmes foren diferents en la Primera i en la Segona Etapa d'EGB, ja que la revisió de la programació fou més tardana en la Segona Etapa que en la Primera.

Recordant algunes converses amb membres dels grups de ciències socials que han treballat en el tema des de Rosa Sensat i intentant trobar algunes raons que justifiquin aquesta evolució de les ciències socials a l'escola, sembla que es podrien resumir en tres:

- a) El fet d'haver passat per una època de transició en què s'ha hagut d'adequar i posar en pràctica l'estructura educativa que marcà la Nova Llei d'Educació, dins d'un canvi polític molt important en la dècada dels setanta.

- 4
- b) L'obertura cap a noves experiències de fora del país, com pot ser França, Anglaterra o Itàlia i especialment aquest últim.
 - c) El treball pràctic d'uns professionals que a través d'un moviment pendular d'encerts i d'errors, han anat configurant una manera de fer les ciències socials i de fer de mestre de ciències socials.
-

Fonts consultades

- Programes d'Escoles d'Estiu des del 1966 fins els 1983.
Butlletins de Rosa Sensat i altres documents del mateix arxiu.
«Perspectiva Escolar», núm. 5 (gener 1976).
Les Ciències Socials a l'Escola.
CASAS, M., JANER, O., MASJUAN, J. M., *Les Ciències Socials a la Primera Etapa d'EGB*, Publicacions de Rosa Sensat, Barcelona 1976.
CASAS, M., JANER, O., MASJUAN, J. M., *Les Ciències Socials a la Primera Etapa d'EGB*, Rosa Sensat/Ed. 62, Barcelona 1979.
PAGÈS, J., PUJOL, R. M., ROIG, A. M., SALA, C.
TACHER, P., *L'educació cívica a l'Escola*, Rosa Sensat/Ed. 62, Barcelona 1981.
GRUP DE CIÈNCIES SOCIALS DE ROSA SENSAT, *Les Ciències Socials a la Segona Etapa d'EGB*, Rosa Sensat/Ed. 62, Barcelona 1981.
MONÉS, J., *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*, Rosa Sensat/Ed. 62, Barcelona 1981.
Han estat consultades les publicacions fetes a ciclostil que gairebé sempre precedien a la publicació de les programacions en forma de llibre.

PERSPECTIVA ESCOLAR, núm. 78
(octubre 1983), p. 28-33